

Dorota Szumska
(Uniwersytet Jagielloński)

Struktura predykatowo-argumentowa jako narzędzie analizy tekstu: pro et contra

„Nie można żywić nadziei, że potrafimy stwierdzać, czy określony opis danych jest poprawny w jakimkolwiek absolutnym sensie, lecz tylko że jest bardziej poprawny niż pewien alternatywny opis tych samych zjawisk”

Noam Chomsky (Lyons, 1972, s. 46)

Pamięci Profesora Stanisława Karolaka

Ponad ćwierć wieku stosowania określonej metody analizy danych empirycznych to dość, by pokusić się o dokonanie choćby wstępnej oceny jej efektywności. W językoznawstwie, którego rozwój przebiega pod znakiem zwrotów i... powrotów konceptualno-metodologicznych, taka refleksja jest ważna, szczególnie jeśli wspomniane ćwierćwiecze przypada na przełom wieku XX i XXI, prowokujący do dokonywania wszelkiego typu rozliczeń z przeszłością na rzecz przyszłości¹.

¹ Szerzej na ten temat zob. Szumska (2007).

Celem prezentowanego artykułu jest włączenie się w nurt tego typu rozważań poprzez zabranie głosu w dyskusji wokół aktualności koncepcji składni semantycznej², która po raz pierwszy w tak obszerny i całościowy zarazem sposób została przedstawiona polskiemu czytelnikowi właśnie ponad trzydzieści lat temu w pierwszej części *Gramatyki współczesnego języka polskiego* (Grochowski, Karolak, & Topolińska, 1984)³. Motywacja do podjęcia się tego zadania jest po części osobista. Wynika bowiem z chęci podzielenia się refleksjami, będącymi teoretycznym podsumowaniem doświadczeń, jakie nagromadziły się podczas liczącego prawie tyle lat, co sam model – jeśli przyjąć za wyjściowy wspomniany rok 1984 – konsekwentnego stosowania aparatu konceptualno-metodologicznego składni semantycznej we własnej pracy badawczej⁴. Trzeba w tym miejscu uściślić, że będą się one odnosić nie tyle do modelu omówionego w części pierwszej *Gramatyki...*⁵, ile do jego uaktualnionej i poszerzonej wersji, wydanej w postaci monografii *Podstawowe struktury składniowe języka polskiego* osiemnaście lat później (Karolak, 2002), o której Autor tak pisał we Wstępie, por.

„Nie jest ona zwykłą reprzyką *Składni wyrażen predykatywnych* z tzw. żółtej gramatyki. Różni się od niej znacznie mocniejszym akcentem położonym na odrębności struktur pojęciowych i formalnych (...). A ponadto – czego brak odczuwano w tomie składniowym – uzupełnia wykład propozycji wykładem jej aktualizacji temporalnej, modalizacji i struktury tematyczno-rematycznej, którą uznajemy za najwyżej położoną w hierarchii składniowej” (Karolak, 2002, s. 6).

Doświadczenia te pokazują, że – tak jak każda teoria dotycząca języka naturalnego – składnia predykatowo-argumentowa nie dostarcza instrumentarium w pełni satysfakcjonującego pod względem zapewnienia całkowitego obiektywizmu procedury analitycznej. W omawianym przypadku ten stan

² Dyskusję tę zainicjowali organizatorzy III konferencji z cyklu *Symposia Linguistica Thoruniensia* pt. „Od pojęcia do formy. Składnia semantyczna po 30 latach od wydania *Gramatyki współczesnego języka polskiego*” (2–3 września 2016 r., Toruń).

³ O polemice, jaka rozgorzała w środowisku językoznawczym wokół tej nowatorskiej podówczas koncepcji, zob. Szumska (2006, ss. 16–17).

⁴ A także w bezpośrednich rozmowach z głównym twórcą koncepcji, profesorem Stanisławem Karolakiem, m.in. dzięki uczestniczeniu w kierowanym przez Profesora projekcie badawczym „Składnia porównawcza języków słowiańskich drugiej połowy XX wieku” w latach 2001–2003.

⁵ Napisanej przez Stanisława Karolaka i zatytułowanej *Składnia wyrażen predykatywnych* (Karolak, 1984, ss. 11–211).

rzeczy jest naturalną konsekwencją przyjęcia w modelu składni semantycznej⁶ założenia bezwzględnej nadrzędności struktury pojęciowej nad formalną, determinującego kierunek analizy od pojęcia do formy. Skoncentrowanie się na „strukturze (nie)obecnej” (Szumska, 2012), a więc na tym, co z jednej strony jest niedostępne bezpośredniej obserwacji, a z drugiej – stanowi klucz do zrozumienia leżącej u podstaw języka jako systemu semiotycznego relacji pomiędzy płaszczyzną pojęciową a płaszczyzną wyrażania, jest prawdziwym wyzwaniem metodologicznym, ponieważ nawet jeśli zaakceptuje się na prawach aksjomatu twierdzenie, że „na podstawie dostępnego bezpośredniej obserwacji niższego, formalnego poziomu języków naturalnych da się odtworzyć poziom wyższy pojęciowy” (Karolak, 2002, s. 10), to trzeba tego dokonać z pełną świadomością, że „nie istnieje wzajemnie jednoznaczne przyporządkowanie symboli pojęciom, form jednostkom treści” (Karolak, 2002, s. 11).

Odtworzenie poziomu pojęciowego w myśl koncepcji składni predykatowo-argumentowej oznacza konieczność przyporządkowania badanemu wypowiedzeniu fundującej je propozycji, por. „analiza składniowa nie może być dokonywana na formach semantycznie nie zidentyfikowanych” (Karolak, 2002, s. 12) i określenia stopnia realizacji powierzchniowej jej składników⁷. Poprawność metodologiczna tak prowadzonej analizy składniowej jest w sposób oczywisty uwarunkowana:

1. stworzeniem kompletnej listy predykatów danego języka naturalnego;
2. ustaleniem ich cech relacyjnych jako pojęć konstytutywnych struktur propozycyjalnych;
3. podaniem weryfikowalnej liczby otwieranych przez predykaty pozycji argumentowych.

Stawia to przed badaczem wymóg „dokonania optymalnie głębokiej dekompozycji pojęcia reprezentowanego przez wyrażenie predykatywne użyte w zdaniu bezkontekstowym” (Karolak, 2002, s. 99). Uzależnienie adekwatności opisu syntaktycznego od „optymalnie głębokiej dekompozycji pojęcia konstytutywnego”, czy też, jak pisze dalej Stanisław Karolak, „głębokiej i subtelnej analizy semantycznej”

⁶ Nawiązującej, co warto podkreślić, w swych rudymenarnych założeniach do *Grammaire générale et raisonnée de Port-Royal* 1660 (Arnauld & Lancelot, 1991).

⁷ Szerzej na temat zjawisk kompresji i kondensacji leżących u podstaw zerowania wykładników powierzchniowych struktur predykatowo-argumentowych zob. Szumska (2006, ss. 143–149).

(Karolak, 2002, s. 99) wobec wciąż niedoskonałych narzędzi analizy semantycznej czyni z punktu wyjściowego analizy punkt newralgiczny, pozostawiając duży margines na indywidualne, a więc intuicyjne rozstrzygnięcia badacza (Szumska, 2010b), por. „Określenie implikowanego otoczenia predykatu, zwłaszcza odróżnienie składników implikowanych (argumentów) od nieimplikowanych (adiunktów), na podstawie obserwacji funkcjonowania wyrażen w językach naturalnych stanowi jedno z najtrudniejszych zagadnień składniowego opisu predykatów” (Karolak, 2002, s. 99). W rezultacie określenie granic struktury predykatowo-argumentowej, warunkujące zasadność stosowania modelu składni semantycznej do opisu zróżnicowanych w naturalnych warunkach komunikacyjnych sposobów formalizacji treści propozycyjalnych, jest wciąż metodologicznie niedookreślone, a więc zawodne. Powodów takiego stanu rzeczy jest wiele.

Przed wszystkim, za sprawą zjawiska „implicytacji (ukrywania) argumentów” (Karolak, 2002, s. 13)⁸, polegającego na zerowaniu ich wykładników⁹, definicyjna obligatoryjność argumentu jako uzupełnienia pozycji otwieranej przez predykat nie znajduje bezwyjątkowego przełożenia na obligatoryjność wykładnika tego argumentu w formalnej reprezentacji struktury propozycyjalnej fundowanej na implikującym go predykanie, co przesądza o nieskuteczności stosowania jako kryterium rozstrzygającego o liczbie pozycji argumentowych testu usuwalności (eliminacji) (Karolak, 2002, s. 117). Przykładem mogą posłużyć dopuszczające zerowanie wypełnień pozycji argumentowych formalizacje struktury propozycyjalnej fundowanej na dwuargumentowym predykanie CZYTAĆ¹⁰, por.

1. zdanie z wypełnionymi pozycjami obu argumentów: *Jan czytał książkę*;
2. zdania z zerowym wypełnieniem pozycji drugiego argumentu: (2a) *Jan czytał \emptyset_2* z niewypełnieniem bezkontekstowym nieokreślonym o wartości

⁸ Por. także „implicit argumenthood”: “A predicate can entail all sorts of relations and in general these are unrealized (...). An implicit argument is entailed but unrealized role” (Williams, 2015, ss. 94–95). Interesującą próbę szczegółowego omówienia zjawiska implicytacji wyrażen argumentowych (określonych jako „dopełnienia domyślne” (missing objects) z perspektywy teorii składni minimalistycznej na materiale języka polskiego, angielskiego i węgierskiego stanowi niepublikowana rozprawa doktorska Marty Rudy (Ruda, 2016). Zob. także Gillon (2012).

⁹ Zjawisko to należy odróżnić od kontekstowego niewypełniania pozycji argumentowej, a więc redukcji wykładnika odtwarzalnego na podstawie kontekstu językowego lub pozajęzykowego elementu płaszczyzny treści, czyli tzw. „niewypełnienia endoforycznego” (Szumska, 2006, s. 145).

¹⁰ Zapis wersalikami ma za zadanie odróżnić POJĘCIE od jego homograficznego wykładnika powierzchniowego, w tym przypadku czasownika *czytać*.

uszczegółowionej (Szumska, 2006, s. 146)¹¹; (2b) *Jan rzadko czyta* \emptyset_2 z niewypełnieniem bezkontekstowym określonym będącym wskaźnikiem wartości ogólnej (generycznej) niewypełnionej pozycji (Szumska, 2006, s. 145)¹²;

3. zdanie z zerowym wypełnieniem obu pozycji argumentowych, tzw. użycie absolutne, czyli z wyzerowaniem wykładników wszystkich pojęć uzupełniających (Karolak, 2001, s. 13): *Czytanie* (\emptyset_1 , \emptyset_2) *osłabia wzrok* z niewypełnieniem bezkontekstowym określonym będącym wskaźnikiem wartości ogólnej (generycznej) obu niewypełnionych pozycji.

Z wyjątkiem użycia absolutnego implicytacja części argumentów może skutkować obligatoryjną eksplicytacją pozostałych. Byłoby zbytnim uproszczeniem upatrywanie przyczyn tej kompensacji jedynie w panującej w języku naturalnym tendencji do maksymalnej możliwej ekonomizacji środków wyrażania. Zwłaszcza że w większości przypadków kategoryjne różnicowanie repertuaru wykładników powierzchniowych danego pojęcia relacyjnego przekłada się na różnicowanie możliwości zerowania korelatów powierzchniowych jego pojęć uzupełniających (argumentów), por. wykładniki czasownikowe trójargumentowego predykatu *KRAŚĆ* (kto₁, co, kto₂)¹³: *kraść*, *ukraść*, *okraść*, z których tylko pierwszy dopuszcza użycie absolutne (przykłady 4a, 4b), a dwa pozostałe różnią się możliwością implicytacji trzeciego (*ukraść*) i drugiego argumentu (*okraść*) z jednoczesną koniecznością eksplicytacji odpowiednio drugiego (przykłady 5a, 5b) i trzeciego argumentu (przykłady 6a, 6b), por.

(4a) *Nie można bezkarnie kraść.* / (4b) **Nie można bezkarnie ukraść/okraść*¹⁴.

(5a) *Jan ukradł obraz.* / (5b) **Jan ukradł Adamowi.*

¹¹ Por. „an implicit argument in the narrow sense” (Williams, 2015, s. 96).

¹² Por. „an implicit argument in the broad sense” (Williams, 2015, s. 95).

¹³ Należy uściślić, że wymienianie argumentów w określonej kolejności i różnicowanie liczebnikami porządkowymi (poza argumentem wymienionym jako pierwszy) nosi w istocie znamiona arbitralności. Nie jest bowiem równoznaczne ani z uporządkowaniem linearnym ich wykładników, ani z ich hierarchią w strukturze propozycyjnej.

¹⁴ Gwiazdka jest tu użyta z pełną świadomością, że “judgements of acceptability are always relative to a given interpretations” (Williams, 2015, s. 2). Jednakże test usuwalności/nieusuwalności z definicji musi bazować na (inter)subiektywnie stwierdzanej akceptowalności/nieakceptowalności danej struktury syntaktycznej. Przy całej dyskusyjności tej procedury i podważalności wyników, por. pojęcie tzw. „zdania wyratowanego” (Duraj-Nowosielska, 2013), rola tzw. negatywnego materiału językowego jest ważna w badaniach semantycznych, choćby na etapie wstępnej weryfikacji hipotez roboczych.

(6a) *Jan okradł Adama.* / (6b) **Jan okradł z obrazu.*

Warto zwrócić uwagę, że sem iteratywności (przykład 7b) determinuje eksplicytację drugiego argumentu (przykład 7c) ¹⁵ lub, co nie było dotąd przedmiotem systematycznych badań prowadzonych w zakresie składni semantycznej, skutkuje koniecznością przyłączenia składnika adiunktywnego, czyli przekształceniem propozycji w strukturę derywowaną¹⁶ (przykład 7d), por.

(7a) *Jan je, pisze* / (7b) **Jan jada, pisuje.*

(7c) *Jan jada mięso / pisuje wiersze.*

(7d) *Jan jada w restauracjach / pisuje do gazet.*

Trudności w ustaleniu granic struktury predykatowo-argumentowej osłabiające moc eksplanacyjną teorii składni semantycznej wynikają nie tylko z nieizomorficzności planu wyrażenia i planu treści, której jednym z przejawów jest zjawisko implikacji argumentów, lecz także z nieprzestrzegania przez badaczy warunkującej celowość stosowania tej teorii zasady bezwzględnego rozdzielania obu planów. Rozwiązaniu tego problemu nie służy rozmywanie granic struktury propozycyjnej i naruszanie spójności konceptualnej modelu poprzez posilkowanie się w opisie semantyczno-składniowym oksymoronicznymi terminami *argument opcjonalny* (Grimshaw & Vikner, 1993, s. 143; Villavicencio, 2002, s. 4; Kroeger, 2005, s. 59; Williams, 2015, ss. 61, Vi) i *adiunkt obligatoryjny* (Grimshaw & Vikner, 1993, s. 143). Por.

Arguments can also be optional. For example, many transitive verbs allow an optional beneficiary argument¹⁷, *John baked a cake (for Mary)*, and most transitive verbs of the agent-patient type allow an optional instrument argument *Bill cut the fish (with a pocket knife)* (Kroeger, 2005, s. 59).

¹⁵ Na tę interesującą zależność wskazuje przy opisie pola funkcjonalno-semantycznego rosyjskich czasowników tworzących tzw. trójki aspektowe (typu читать – прочитать – перечитывать) W. S. Chrakowski (Храковский, 2005).

¹⁶ Por. „Odróżniamy podstawowe struktury predykatowo-argumentowe od struktur derywowanych (pochodnych), w których propozycje zostają dodane do podstawy nie na zasadzie implikacji wychodzących od jej konstytutywnego wykładnika. Owe propozycje pełnią w strukturze propozycji derywowanych funkcję adiunktów różną od funkcji argumentów” (Karolak, 2002, s. 29). Wykładnik propozycji adiunktywnej może mieć postać zredukowaną z implikacją wykładnika predykatu fundującego propozycję przyłączoną, przykłady 7d: *jadać w (będąc) restauracjach, pisywać do gazet (pisywać, żeby opublikować w gazetach)*.

¹⁷ Por. także używany w tym znaczeniu termin “applicative argument” (Bosse, 2011).

a także

It is generally held that while arguments can be obligatory or optional depending upon the predicates which select them, adjuncts are always optional. However, this is not strictly true. With certain passive predicates, a *by*-phrase, which usually is optional, appears to be obligatory, *This house was built/designed/constructed by a French architect (...)*. Obligatory adjuncts occur in passives, but never in actives (...) (Grimshaw & Vikner, 1993, s. 143).

Zastosowanie tzw. „kryterium zupełności semantycznej”, uznanego przez Stanisława Karolaka za jedyne narzędzie służące do określania liczby otwieranych pozycji argumentowych przez dane pojęcie relacyjne, por.

(...) przy określaniu relacyjnych właściwości predykatów na podstawie ich realizacji w zdaniach języka polskiego (i innych języków naturalnych) nie sposób stosować jako kryterium rozstrzygającego usuwalności wykładników argumentów (uzupełnień). Należy kierować się jedynie kryterium zupełności semantycznej, tzn. badać, czy kontekst danego wyrażenia predykatywnego¹⁸ reprezentuje w sposób pełny składniki treści niezrealizowane w nim samym, lecz przez nie zapowiedziane (Karolak, 2002, s. 117).

do analizy przykładów podanych jako ilustracja empiryczna cytowanych wyżej rozważań teoretycznych wykazuje ich nieadekwatność w stosunku do poziomu pojęciowego, który to poziom jest z definicji ich przedmiotem.

Zdanie *John baked a cake (for Mary)* reprezentuje propozycję fundowaną na predykanie, który w odróżnieniu na przykład od pojęcia relacyjnego DAĆ nie otwiera pozycji argumentowej dla uzupełnienia benefaktywnego¹⁹, natomiast – tak jak inne pojęcia, których powierzchniowym reprezentantem jest grupa tzw. czasowników kreatywnych (określanych też jako materiałowe), na przykład *budować*, *zyć*, otwiera miejsce dla argumentu o znaczeniu materii pomocniczej, z której powstaje w wyniku podejmowania przez Agensa określonych działań obiekt materialny (Szumska, 2006, ss. 105, 137). O obligatoryjności argumentu nazywającego materię pomocniczą i fakultatywności uzupełnienia benefaktywnego predykatu PIEC mogą świadczyć wyniki testu negacji, por.

¹⁸ Kontekstem jest tu uznane za kompletne informacyjnie zdanie „bezkontekstowe”, będące formalizacją propozycji fundowanej na badanym pod względem liczby otwieranych pozycji argumentowych predykanie, zob. Karolak (2002, s. 99).

¹⁹ Podobnie jak w przypadku predykatu KUPIĆ w zdaniach typu *Jan kupił (dla) Marii naszyjnik*.

(8a) Nie mogę upiec ciasta, bo nie mam z czego.

(8b) *Nie mogę upiec ciasta, bo nie mam dla kogo/nie mam komu²⁰.

Warto też zaznaczyć, że reprezentacja formalna argumentu nazywanego materią pomocniczą może przybierać postać przymiotnika relacyjnego i być lokowana w grupie imiennej jako człon powierzchniowo-syntaktycznie zależny od wykładnika argumentu nazywanego obiektem, który powstaje z tej materii, por.

(9) *Jan piecze drożdżowe* (w skład materii pomocniczej wchodzi drożdże) *ciasto*.

Z kolei w przypadku zdania *Bill cut the fish (with a pocket knife)* uzupełnienie nazywane instrumentem czynności i określone tu jako argument opcjonalny jest obligatoryjnie obecnym na poziomie pojęciowym składnikiem struktury propozycjonalnej konstytuowanej przez predykat CIAĆĆ, por. „W zdaniach typu (...) *Rozciął pęta szablą, Wbił gwóźdź w ścianę młotkiem* wyrażenia oznaczające środek czynności reprezentują argumenty przedmiotowe (...)” (Karolak, 2002, s. 109).

Obligatoryjność uzupełnień zaliczonych błędnie do adiunktów w konstrukcjach typu *This house was built/designed/constructed by a French architect* ma swoje źródło w tym, że są one w istocie formalizacjami argumentów, ściślej pierwszego argumentu, a użycie strony biernej ma na celu możliwość umieszczenia wykładnika tego argumentu w postpozycji w stosunku do korelatu powierzchniowego implikującego predykatu i, co się z tym wiąże, jego rematyzację.

W literaturze przedmiotu nie ma również jednomyślności w ustalaniu propozycjonalnego statusu frazy lokatywnej, por. “One problem is posed by the ambiguity between locative prepositional phrases as arguments of a verb

²⁰ Analiza różnic w interpretacji tych wariantów *Jan upiekł ciasto (dla) Marii* (konstrukcja przymikowa z dopełniaczem lub celownikiem) wychodzi poza ramy konceptualno-metodologiczne niniejszego artykułu. Warto dodać, że analiza przypadków w języku polskim jako wykładników określonego konstruowania tzw. sceny jest przedmiotem badań studiów kognitywnych, zob. Tabakowska, 2001. Zmiana formy przypadkowej może też łączyć się ze zmianą uporządkowania linearnego wykładników z prepozycją wykładnika adiunktywnego względem wykładnika argumentu, por. *Jan upiekł (dla) Marii ciasto* wskazującym na odmienne rozczłonkowanie tematyczno-rematyczne, choć trzeba uściślić, że w pisanym zdaniu izolowanym nie sposób ostatecznie wyrokować o przebiegu cezury tematyczno-rematycznej, ponieważ wytycza się ją na płaszczyźnie suprasegmentalnej, którą w tekście pisanym można zrekonstruować jedynie w oparciu o kontekst.

or adjuncts” (Villavicencio, 2002, s. 1). Bez wątplenia czas i przestrzeń to elementy presuponowane przy aktualizacji struktury propozycjonalnej, czyli umieszczaniu jej w ramie modalnej zdania. Fakt ten należy zdecydowanie odróżnić od sytuacji otwierania miejsca przez dane pojęcie relacyjne dla pojęcia uzupełniającego o charakterze lokalizatora czasowego lub przestrzennego. Tak zatem w zdaniu

(9a) *Idzie po wodzie / po moście / po trawie*

fraza lokatywna reprezentuje argument predykatu formalizowanego w postaci czasownika *chodzić*, ponieważ w jego strukturze pojęciowej zawiera się komponent kontaktu z podłożem (standardowo stałym), natomiast nie jest nim składnik adlatywny (dokąd) czy ablatywny (dokąd). Por. „Warto podkreślić, że składnik lokatywny przy czasowniku *iść* uważany często za marginalny jest wykładnikiem argumentu, podobnie jak przy czasownikach reprezentujących predykaty lokalizacji typu *znajdować się*, *leżeć*, *mieścić się*” (Karolak, 2002, s. 110).

Za interesującą próbę znalezienia relatywnie obiektywnego kryterium weryfikującego liczbę otwieranych pozycji argumentowych należy uznać propozycję poszukania odpowiedzi na płaszczyźnie pragmatycznej poprzez odwołanie się do kryterium frekwencji przy założeniu, że użytkownicy języka częściej formalizują wypełnienia pozycji argumentowych niż adiunktywnych (Villavicencio, 2002, s. 1). Wyniki badań przeprowadzonych w laboratorium komputerowym Uniwersytetu w Cambridge z użyciem tego kryterium na obszernej – dzięki zastosowaniu narzędzi informatycznych²¹ – bazie danych empirycznych uzyskanych od użytkowników języka angielskiego są, przynajmniej w wymienionych w cytowanej pracy Aline Villavicencio przypadkach, zbieżne z opisem cech relacyjnych predykatów przy zastosowaniu kryterium zupełności semantycznej. Por. na przykład opis predykatu EAT/JEŚĆ: “In the sentence *Bob eats with a fork* (...) the PP (prepositional phrase) *with a fork* is not an argument” (Villavicencio, 2002, s. 3) i „Funkcję przyłączeń pełnią wyrażenia instrumentalne także przy czasownikach takich jak *jeść* (...). Stanowią one skondensowane postaci zdań przyłączonych, np. *jeść rybę widelcem* = *jeść rybę wkładając kęsy widelcem do ust*” (Karolak, 2002, s. 110)²².

²¹ Szczegółowe dane na temat zastosowanego programu zob. Villavicencio (2002, s. 3).

²² Na liście pozostałych predykatów w artykule zostały wymienione m.in. takie jak STAY/ZOSTAĆ, COME/PRZYJŚĆ, PLAY/GRAC, KISS/CAŁOWAĆ, SWIM/PLYNAĆ (Villavicencio, 2002).

Fakt ten napawa optymizmem, choć trzeba przyznać, że umiarkowanym, bo można przypuszczać, że wiarygodność kryterium frekwencyjności użycia jest ograniczona do preparowanego przy pomocy testów korpusu zdań izolowanych, który może służyć raczej jako weryfikacja pozytywna niż negatywna rezultatów analizy prowadzonej w oparciu o kryterium zupełności semantycznej. Natomiast nie znajduje zastosowania w korpusie tekstów stworzonych na potrzeby realizacji konkretnych celów komunikacyjnych, które determinują – nieraz daleko odbiegający od projektowanego w oparciu o uwarunkowania systemowe wizerunku – sposób formalizacji struktur predykatowo-argumentowych²³.

Z drugiej strony, informatyzacja zasobów tekstowych języków naturalnych, umożliwiającą pracę na coraz większych zbiorach danych, w czym proceduralne ścieżki przeciera językoznawcom tzw. lingwistyka korpusowa²⁴, stwarza nie tylko możliwość sprawdzenia instrumentarium składni predykatowo-argumentowej na bardziej zróżnicowanym materiale empirycznym, lecz także wytycza nowe ścieżki jego eksploracji. Należy do nich m.in. zbadanie:

- nieizomorficzności planu treści i formy w zakresie redukcji powierzchniowej struktur propozycjonalnych, zwłaszcza derywowanych, które zostały pominięte w modelu przedstawionym przez Stanisława Karolaka (Karolak, 2002, s. 29)²⁵;
- określonego jako niezwykle złożone i wymykające się prawidłom analizy semantycznej zjawiska substytucji metonimicznej uzupełnień argumentowych²⁶;
- mechanizmów kompensacji redukcji uzupełnień argumentowych poprzez eksplicytację uzupełnień adiunktywnych;
- relacji predykcji zdaniotwórczej w stosunku do predykcji niezdanio-twórczej w propozycjach derywowanych.

²³ Szerzej na ten temat zob. Szumska (2006).

²⁴ Dystansowanie się do tego terminu wynika z przekonania, że nie jest to odrębna subdyscyplina nauki o języku, lecz narzędzie pozyskiwania danych empirycznych, których (inny niż statystyczny) opis wymaga zastosowania konwencjonalnych metod analizy językoznawczej (Szumska, 2010a, ss. 135–137).

²⁵ Próbę zapełnienia tej luki stanowi monografia poświęcona przymiotnikowym uzupełnieniom adiunktywnym (Szumska, 2006).

²⁶ Por.: „(...) językom naturalnym właściwa jest tendencja do zastępowania jednych typów argumentów przez inne, które to zjawisko jest bardzo złożone i nie podlega ścisłym regułom semantycznym. (...) Najbardziej powszechnym jest przekształcenie metonimiczne” (Karolak, 2002, s. 134).

Przemierzenie tych ścieżek, niezwykle istotne dla opisu i zrozumienia mechanizmów tworzenia i interpretacji tekstów, być może dostarczy merytorycznych podstaw do kompleksowej oceny efektywności modelu składni semantycznej. Na razie na ostateczny wybór *pro* czy *contra* jest jeszcze zbyt wcześnie.

Bibliografia

- Arnauld, A., & Lancelot, C. (1991). Powszechna gramatyka racjonalna (gramatyka z Port-Royal) (B. Głowacka & J. Kopania, Tłum.). Warszawa: Zakład Semiotyki Logicznej UW „Znak – Język – Rzeczywistość”: Polskie Towarzystwo Semiotyczne.
- Bosse, S. J. (2011). *The syntax and semantics of applicative arguments in German and English*. University of Delaware, Proquest, Umi Dissertation Publishing.
- Duraj-Nowosielska, I. (2013). O teście negacji, kontekstach interpretacyjnych i zdaniach „wyratowanych”. *Linguistica Copernicana*, 10(2), 161–191. <https://doi.org/10.12775/LinCop.2013.027>
- Gillon, B. S. (2012). Implicit compliments: A dilemma for model theoretical semantics. *Linguistic and Philosophy*, 35(4), 313–359. <https://doi.org/10.1007/s10988-012-9120-2>
- Grimshaw, J., & Vikner, S. (1993). Obligatory adjuncts and the structure of events. W: E. Reuland & W. Abraham (Red.), *Knowledge and language: Vol. 2. Lexical and conceptual structure* (ss. 143–155). https://doi.org/10.1007/978-94-011-1842-2_7
- Grochowski, M., Karolak, S., & Topolińska, Z. (1984). *Gramatyka współczesnego języka polskiego: Część I. Składnia*. Warszawa: PWN.
- Храковский, В. С. (2005). Аспектуальные тройки и видовые пары. *Русский язык в научном освещении*, (9), 46–59.
- Karolak, S. (1984). Składnia wyrażeń predykatywnych. W: M. Grochowski, S. Karolak, & Z. Topolińska (Red.), *Gramatyka współczesnego języka polskiego: Część I. Składnia* (ss. 11–211). Warszawa: PWN.
- Karolak, S. (2001). Gramatyka a kształtowanie świadomości poznawczej. W: S. Karolak, *Od semantyki do gramatyki: Wybór rozpraw* (ss. 9–19). Warszawa: Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy.
- Karolak, S. (2002). *Podstawowe struktury składniowe języka polskiego*. Warszawa: Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy.
- Kroeger, P. R. (2005). *Analyzing grammar: An introduction*. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/cbo9780511801679>
- Lyons, J. (1972). *Chomsky* (B. Stanosz, Tłum.). Warszawa: Państwowe Wydawnictwo „Wiedza Powszechna”.
- Ruda, M. (2016). *On the syntax of missing objects: A study with special reference to English, Polish and Hungarian* (Nieopublikowana rozprawa doktorska).
- Szumska, D. (2006). *Przymiotnik jako przyłączone wyrażenie predykatywne: Analiza formalizacji struktur propozycjonalnych w warunkach predykcji niezdaniotwórczej*. Kraków: Universitas.

- Szumska, D. (2007). Dekada dekadencji?: Frustracje lingwisty(ki) XXI wieku. *Polonica*, 28, 5–11.
- Szumska, D. (2010a). Odnowa czy od nowa...?: Semantyka leksykalna w perspektywie tzw. zwrotu empirycznego w językoznawstwie XXI wieku. *Linguistica Copernicana*, 3(1), 129–140. <https://doi.org/10.12775/LinCop.2010.004>
- Szumska, D. (2010b). Samotność wśród semów, czyli rozterki metodologiczne semantyka. W: G. Habrajska (Red.), *Od idei do inteligencji w działaniu* (ss. 149–153). Kielce: Charaktery.
- Szumska, D. (2012). Struktura (nie)obecna: Głos w dyskusji o metodzie poszukiwania znaczeń niewyrażonych. *LingVaria*, 7(1/13), 37–45
- Tabakowska, E. (2001). Kognitywizm: Obrazki z polskiej sceny. Pobrano 1 czerwca 2017, z https://slaviccenters.duke.edu/uploads/media_items/tabakowska.original.pdf
- Villavicencio, A. (2002). Learning to distinguish PP arguments from adjuncts. W: *Proceedings of the 6th Conference on Natural Language Learning*. Stroudsburg: Association for Computational Linguistics. <https://doi.org/10.3115/1118853.1118886>
- Williams, A. (2015). *Arguments in syntax and semantics*. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139042864>

Bibliography (Transliteration)

- Arnauld, A., & Lancelot, C. (1991). Powszechna gramatyka racjonalna (gramatyka z Port-Royal) (B. Głowacka & J. Kopania, Trans.). Warszawa: Zakład Semiotyki Logicznej UW “Znak – Język – Rzeczywistość”: Polskie Towarzystwo Semiotyczne.
- Bosse, S. J. (2011). *The syntax and semantics of applicative arguments in German and English*. University of Delaware, Proquest, Umi Dissertation Publishing.
- Duraj-Nowosielska, I. (2013). O teście negacji, kontekstach interpretacyjnych i zdaniach “wyratowanych.” *Linguistica Copernicana*, 10(2), 161–191. <https://doi.org/10.12775/LinCop.2013.027>
- Gillon, B. S. (2012). Implicit compliments: A dilemma for model theoretical semantics. *Linguistic and Philosophy*, 35(4), 313–359. <https://doi.org/10.1007/s10988-012-9120-2>
- Grimshaw, J., & Vikner, S. (1993). Obligatory adjuncts and the structure of events. In E. Reuland & W. Abraham (Eds.), *Knowledge and language: Vol. 2. Lexical and conceptual structure* (pp. 143–155). https://doi.org/10.1007/978-94-011-1842-2_7
- Grochowski, M., Karolak, S., & Topolińska, Z. (1984). *Gramatyka współczesnego języka polskiego: Część I. Składnia*. Warszawa: PWN.
- Karolak, S. (1984). Składnia wyrażen predykatywnych. In M. Grochowski, S. Karolak, & Z. Topolińska (Eds.), *Gramatyka współczesnego języka polskiego: Część I. Składnia* (pp. 11–211). Warszawa: PWN.
- Karolak, S. (2001). Gramatyka a kształtowanie świadomości poznawczej. In S. Karolak, *Od semantyki do gramatyki: Wybór rozpraw* (pp. 9–19). Warszawa: Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy.
- Karolak, S. (2002). *Podstawowe struktury składniowe języka polskiego*. Warszawa: Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy.

- Khrakovskii, V. S. (2005). Aspektual'nye troiki i vidovye pary. *Russkii iazyk v nauchnom osveshchenii*, (9), 46–59.
- Kroeger, P. R. (2005). *Analyzing grammar: An introduction*. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/cbo9780511801679>
- Lyons, J. (1972). *Chomsky* (B. Stanisław, Trans.). Warszawa: Państwowe Wydawnictwo “Wiedza Powszechna.”
- Ruda, M. (2016). *On the syntax of missing objects: A study with special reference to English, Polish and Hungarian* (Unpublished PhD thesis).
- Szumska, D. (2006). *Przymiotnik jako przyłączone wyrażenie predykatywne: Analiza formalizacji struktur propozycyjalnych w warunkach predykcji niezdanotwórczej*. Kraków: Universitas.
- Szumska, D. (2007). Dekada dekadencji?: Frustracje lingwisty(ki) XXI wieku. *Polonica*, 28, 5–11.
- Szumska, D. (2010a). Odnowa czy od nowa...?: Semantyka leksykalna w perspektywie tzw. zwrotu empirycznego w językoznawstwie XXI wieku. *Linguistica Copernicana*, 3(1), 129–140. <https://doi.org/10.12775/LinCop.2010.004>
- Szumska, D. (2010b). Samotność wśród semów, czyli rozterki metodologiczne semantyka. In G. Habrajska (Ed.), *Od idei do inteligencji w działaniu* (pp. 149–153). Kielce: Charaktery.
- Szumska, D. (2012). Struktura (nie)obecna: Głos w dyskusji o metodzie poszukiwania znaczeń niewyrażonych. *LingVaria*, 7(1/13), 37–45
- Tabakowska, E. (2001). Kognitywizm: Obrazki z polskiej sceny. Retrieved 1 June 2017, from https://slaviccenters.duke.edu/uploads/media_items/tabakowska.original.pdf
- Villavicencio, A. (2002). Learning to distinguish PP arguments from adjuncts. In *Proceedings of the 6th Conference on Natural Language Learning*. Stroudsburg: Association for Computational Linguistics. <https://doi.org/10.3115/1118853.1118886>
- Williams, A. (2015). *Arguments in syntax and semantics*. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139042864>

The predicate-argument structure as a tool for text analysis: pro et contra

Summary

The aim of the present paper is to take part in the discussion about semantic syntax, also known as predicate-argument syntax on account of its key concepts. The article deals with the problem of the limited effectiveness of the model caused by the lack of an objective method of distinguishing arguments from adjuncts,

which is crucial to defining the scope of propositional structure under analysis. The final conclusion is that the theory of predicative-argument structure needs to be reexamined in the light of the results of text corpora analysis that is more reliable than artificially prepared linguistic data.

Struktura predykatowo-argumentowa jako narzędzie analizy tekstu: pro et contra

Streszczenie

Celem prezentowanego artykułu jest wzięcie udziału w dyskusji na temat składni semantycznej, określanej też jako składnia predykatowo-argumentowa ze względu na kluczowe pojęcia, którymi operuje. Rozważania koncentrują się na problemie ograniczonej efektywności modelu, spowodowanej brakiem obiektywnej procedury rozróżniania argumentów od adiunktów, co stanowi podstawę określenia granic poddawanej analizie struktury propozycjonalnej. Wnioski końcowe sprowadzają się do postulatu przetestowania możliwości metodologicznych modelu na szeroko zakrojonej analizie korpusów tekstów.

Keywords: semantic syntax; propositional structure; predicate-argument structure; text analysis; obligatory argument; facultative (optional) argument; adjunct

Słowa kluczowe: składnia semantyczna; struktura propozycjonalna; struktura predykatowo-argumentowa; analiza tekstu; argument obligatoryjny; argument fakultatywny; adiunkt

Dorota Szumska, Institute of Eastern Slavonic Studies, Faculty of Philology, Jagiellonian University, Kraków
Correspondence: dorota.szumska@uj.edu.pl

This preparation of this article was financed within the statutory activities of the Institute of Eastern Slavonic Studies of the Jagiellonian University in Kraków.

Competing interests: The author has declared she has no competing interests.